

Archeologisch bureauonderzoek
Starnmeer, gemeente Alkmaar.

HOLLANDIA reeks 586

COLOFON

Hollandia reeks nr.	586
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Starnmeerpolder, gemeente Alkmaar en Wormerland
Toponiem:	Starnmeer kadeverbetering
Gemeente:	Alkmaar & Wormerland
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	
Centrumcoördinaat:	115.113,806 - 505.777,969
Auteur:	N. Tuinman
In opdracht van:	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
Contactpersoon opdrachtgever:	dhr. R. Wijman
Wetenschappelijke leiding:	P. Floore
Illustraties:	N. Tuinman, tenzij anders vermeld
Definitieve versie:	juni 2016
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2016

HOLLANDIA archeologen

Tuinstraat 27a

1544 RS Zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
2. Onderzoeksgebied	11
3. Beleid	13
4. Doel en methode van het bureauonderzoek	15
5. Landschaps- en bewoningsgeschiedenis	17
6. Bekende archeologische gegevens	25
7. Archeologische verwachting	29
7. Conclusies en aanbevelingen	31
Literatuur	33
Bijlagen	
Bijlage 1: Archeologische perioden	
Bijlage 2: Archeologisch stappenplan	

Samenvatting

Conclusie

Het onderzoeksgebied omvat de Starnmeer en bestaat uit drie veenpolders en een droogmakerij in de gemeenten Alkmaar en Wormerland. Rondom het onderzoeksgebied zijn sporen aangetroffen vanaf de late ijzertijd. In de Oostwouderpolder en de Markerpolder zijn vindplaatsen gevonden afkomstig uit de Romeinse periode. Deze sporen bevinden zich op het veen. De werkzaamheden waarbij de bodem verstoord gaat worden zal bestaan uit het graven van een nieuwe dijksloot. Op historisch kaartmateriaal is langs de dijken nog overblijfselen te zien van oud oppervlak en mogelijk zelfs de oevers van de voormalige Zaanloop. Deze stukken veen zijn nog intact 'oud land' waar waarschijnlijk nog archeologische resten aanwezig zijn.

Advies

Om vast te stellen of de ondergrond ter plekke van de aan te leggen dijksloot nog archeologisch intact is en of er nog relevante archeologische sporen aanwezig zijn, wordt op de grond van de geraadpleegde gegevens aanbevolen het onderzoeksgebied te onderwerpen aan een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een inventariserend booronderzoek (zie afbeelding 12, pag. 30 voor de voorgestelde boorlocaties). De boringen worden geadviseerd op de locaties waar vermoedelijk nog oud oppervlak in de vorm van veenafzettingen aanwezig kan zijn. Dit betreft ofwel delen van oud land (Kogerpolder, Markerpolder & Oostwouderpolder) danwel de voormalige oever van de Zaan aan de oostzijde van de Starnmeerpolder langs de Starnmeersdijk/Knollendammervaart.

Deze boringen dienen uitgevoerd te worden conform protocol 4003 van de kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie (KNA, versie 4.0).

1. Inleiding

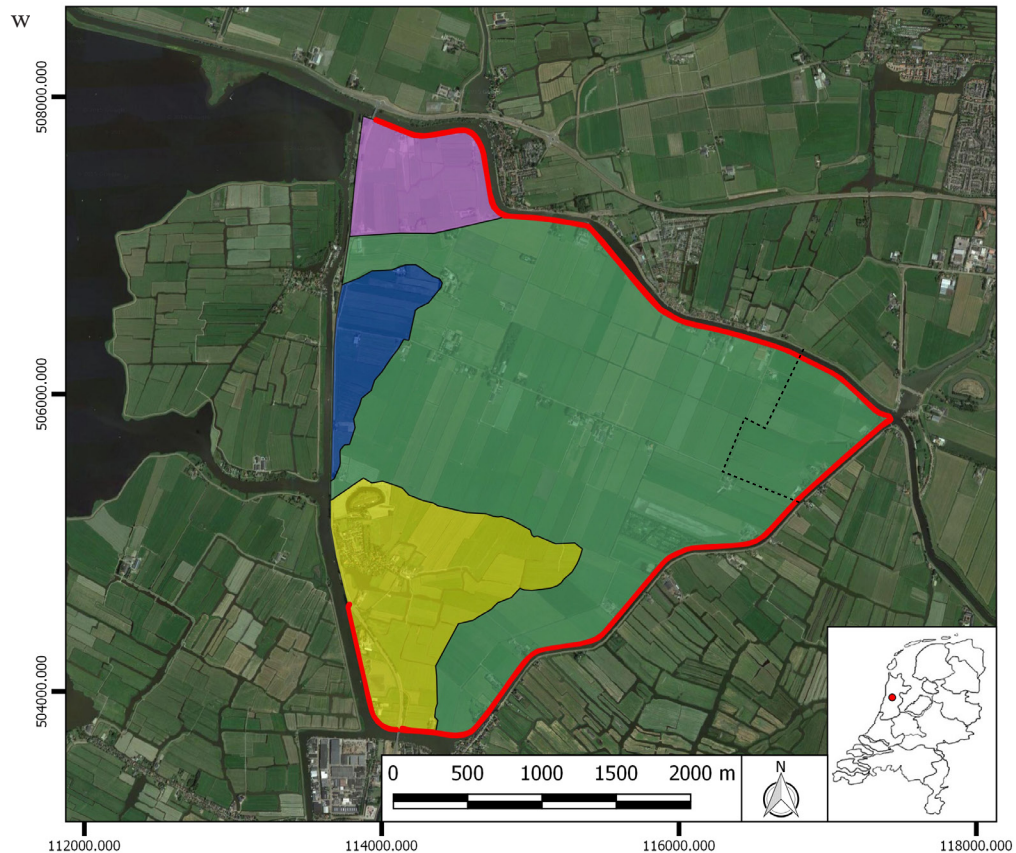
In opdracht van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft Hollandia archeologen in juni 2016 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de dijken rondom de Starnmeer in de gemeenten Alkmaar en Wormerland. Aanleiding van het bureauonderzoek is het voornemen van het HHNK om de kades rond de Starnmeer te verbeteren. De verbeteringen zullen bestaan uit het aanbrengen van een nieuwe asfalt deklaag op de kruin van de dijk om zodoende de kruinhoogte te verbeteren. Hiervoor zullen geen ontgravingen noodzakelijk zijn. Daarnaast wordt de dijk ten behoeve van verzwaring verbreed. Hiervoor dient zo nodig de dijksloot gedempt te worden. In enkele gevallen dient hiervoor de dijksloot verlegd te worden (polderinwaarts). In die gevallen wordt de grond geroerd en kunnen mogelijke archeologische waarden worden aangetast.

De met deze activiteiten gepaard gaande grondroering zou een verstoring van het archeologisch bodemarchief kunnen veroorzaken. Door middel van een archeologisch bureauonderzoek wordt geprobeerd inzicht te verschaffen in de archeologische waarde van het bodemarchief binnen het plangebied. Het archeologisch bureauonderzoek wordt uitgevoerd conform de eisen die zijn gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3) De onderzoeksdocumentatie wordt na afronding van het onderzoek aangeleverd aan het archeologisch depot van de gemeente Alkmaar te Alkmaar en indien van toepassing voor wat betreft Wormerland, het archeologisch depot van Noord-Holland te Castricum.

Met de Starnmeer wordt in dit rapport alle binnen deze toponiem vallende polders bedoeld. Hieronder vallen de Kogerpolder, Markerpolder, Oostwouderpolder en de Starnmeerpolder.

2. Onderzoeksgebied

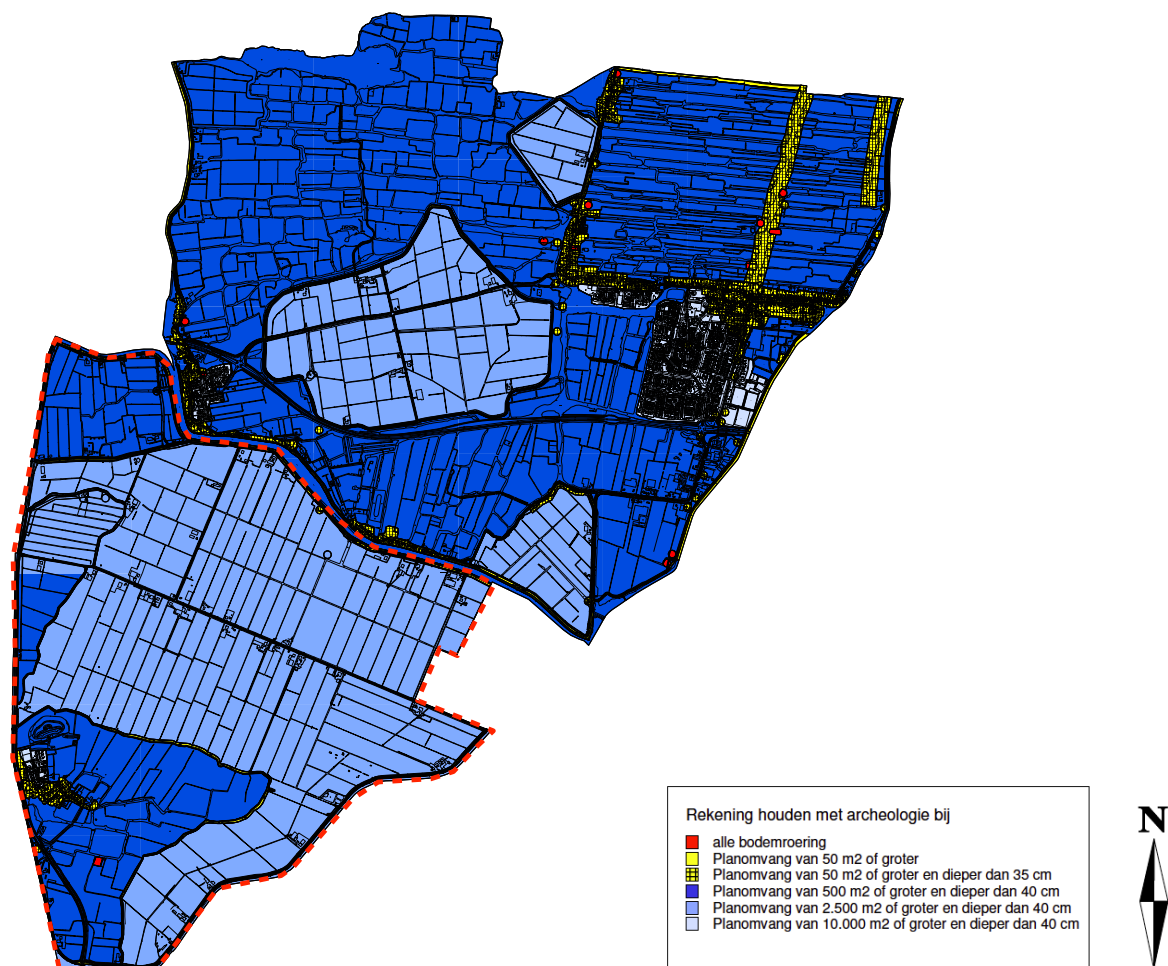
Het onderzoeksgebied bevindt zich in het zuidoostelijk deel van de gemeente Alkmaar en behoorde tot voor kort tot de zelfstandige gemeente Graft-De Rijp (afb.1). Een klein deel rondom het buurtschap Spijkerboor valt onder de gemeente Wormerland. De locatie beslaat de Starnmeerpolder, de Kogerpolder, de Oostwouderpolder en de Markerpolder. Aan de noordkant wordt het begrensd door het Noordhollands Kanaal. In het westen en zuiden worden de polders begrensd door de Kogerpoldervaart en de Markervaart. In het oosten wordt het geheel afgebakend door de Knollendammervaart. Het centrumcoördinaat van het plangebied is: 115.113,806 - 505.777,969. Het onderzoek richt zich op de verschillende dijken die zich binnen het onderzoeksgebied bevinden. Aan deze dijken zullen meerdere werkzaamheden worden verricht ter verbetering van de dijken. De verbeteringen zullen bestaan uit het aanbrengen van een nieuwe asfaltdeklaag op de kruin van de dijk om zodoende de kruinhoogte te verbeteren. Hiervoor zullen geen ontgravingen noodzakelijk zijn. Daarnaast wordt de dijk ten behoeve van verzwaring verbreed. Hiervoor dient zo nodig de dijsloot gedempt te worden. In dit geval zal deze sloot landinwaarts worden verlegd. De totale lengte van het dijktracé dat binnen dit onderzoek valt bedraagt ca. 9,5 kilometer. Het grondgebruik langs de dijk bestaat voornamelijk uit grasland met her en der boerderijen en

Afbeelding 1. De verschillende polders binnen het onderzoeksgebied. De dijken die in dit bureauonderzoek behandeld worden in het rood. De stippellijn geeft het deel van het gebied aan dat tot de gemeente Wormerland behoort.

Legenda

- Dijken
- Markerpolder
- Koggenpolder
- Oostwouderpolder
- Starnmeerpolder

Afbeelding 2. De archeologische verwachtingskaart van Graft-De Rijp. (G. Alders 2009) Niet op schaal. Het zuidelijk deel betreft de Starnmeer (rode grens)

3. Beleid

3.1 Algemeen

De wet archeologische monumentenzorg (Wamz) verplicht gemeenten met het vaststellen van bestemmingsplannen rekening te houden met de in de bodem aanwezige dan wel te verwachten archeologisch monumenten. Het uitgangspunt van de Wamz is om de archeologische waarden beter te beschermen en te verankeren in de ruimtelijke planvorming.

3.2 Alkmaar

Om dit te bereiken heeft de gemeente Alkmaar in 2009 een cultuurhistorische beleidsnota opgesteld, de nota cultuurhistorie Alkmaar *'Authentiek door dynamiek'* (De Jong-Lambregts 2009). Het beleid van de gemeente Alkmaar richt zich op een viertal hoofdzaken waaronder:

- Beschermen van het archeologisch erfgoed, bij voorkeur in de bodem, op een wijze die voor de eigenaren van onroerend goed zo min mogelijk belastend is.
- Cultuurhistorische inspiratie leveren bij ruimtelijke ontwerpen.
- Synthese van archeologisch onderzoek door gemeente Alkmaar.
- Bijdragen aan de geschiedschrijving van Alkmaar.

Daarnaast heeft de gemeente een archeologische verwachtingskaart opgesteld waarop de potentieel aanwezige waarden binnen de gemeentegrenzen zichtbaar zijn gemaakt (Alders 2009)(afb. 2). Het plangebied behoorde tot voor kort tot de gemeente Graft-De Rijk. De gemeente Graft-De Rijk is sinds 2015 gefuseerd met de gemeente Alkmaar. Tot de vaststelling van nieuwe bestemmingsplannen blijft het bestaande regime van de voorgaande gemeente gehandhaafd door de nieuwe gemeente Alkmaar. De beleidskaart van de voormalig gemeente Graft-De Rijk verdeelt het gebied in verschillende archeologische categorieën. Deze categorieën zijn gebaseerd op de archeologische verwachtingen.

In totaal worden er 6 verschillende regimes gehanteerd. Binnen het onderzoeksgebied worden 3 van deze categorieën gebruikt:

- Planomvang van 50 m² of groter (dijklichamen).
- Planomvang van 500 m² of groter en dieper dan 40 cm (Kogerpolder, Markerpolder en Oostwouderpolder).
- Planomvang van 2500 m² of groter en dieper dan 40 cm (Starnmeerpolder).

Bij een groot deel van de door het hoogheemraadschap voorgestelde werkzaamheden vinden geen ingrepen plaats die leiden tot bodemroering. De totale bodemroerende werkzaamheden in de vorm van het verleggen van sloten, zullen deze grenzen voor de afzonderlijke gebieden wel overschreiden waardoor archeologisch onderzoek verplicht gesteld wordt.

3.3 Wormerland

De beleidsnota archeologie van de gemeente Wormerland is vastgesteld in 2010.

Het gebied van Spijkerboor valt in twee regimes:

1. Oude bewoningslinten en kernen: Waarde archeologie WR A-1 - planomvang 100 m² en dieper dan 50 cm (bebouwingslint Spijkerboor)
2. Buitengebied: Waarde archeologie WR A-2 - planomvang 2000 m² en dieper dan 30 cm (poldergebied Starnmeer buiten Spijkerboor)

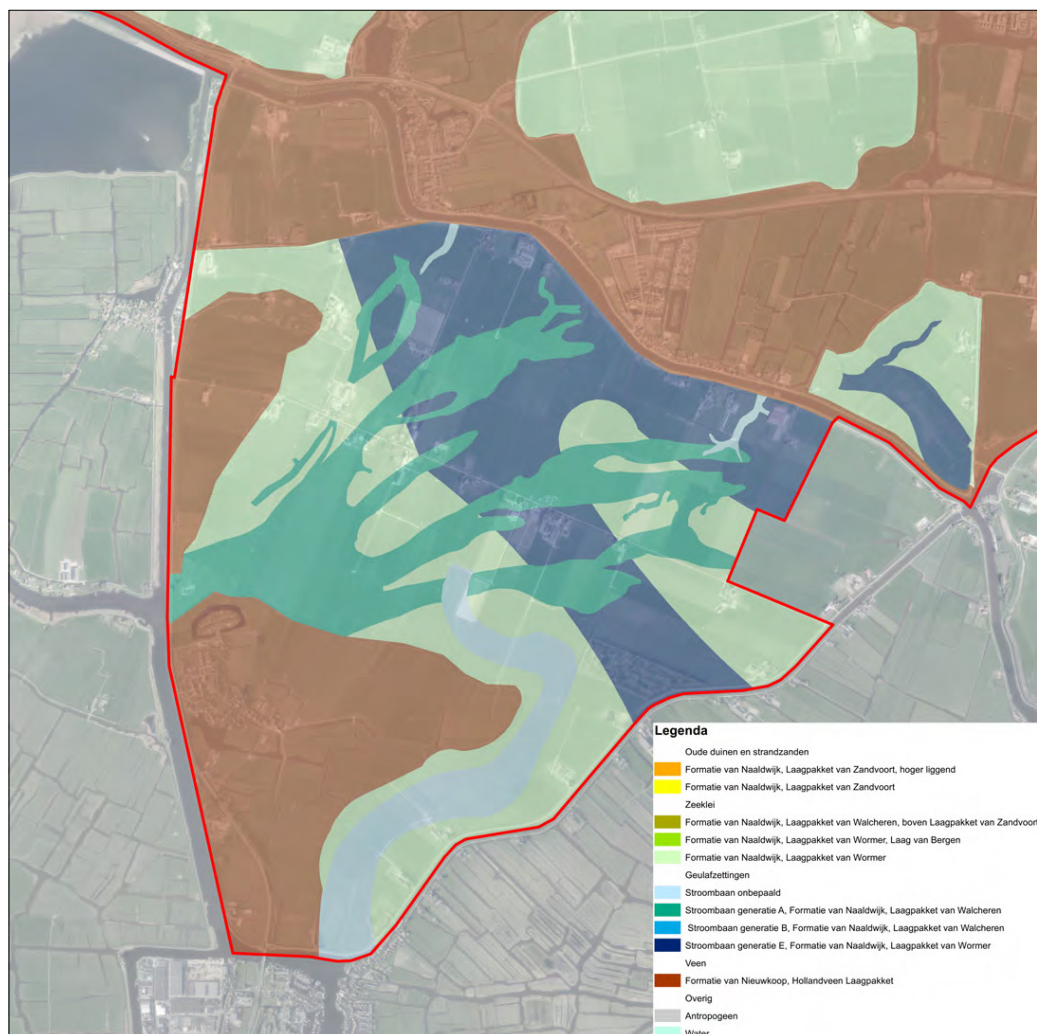
Daar de omvang van de geplande werkzaamheden in de vorm van het verleggen van sloten in oppervlak groter is dan de aangegeven vrijstellingsgrens, zal in alle gevallen de minimale planomvang van de bodemingrepen overschreden worden waardoor archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

4. Doel en methode archeologisch bureauonderzoek

Het doel van een bureauonderzoek is om aan de hand van bestaande bronnen informatie te verzamelen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden. Het bureauonderzoek resulteert in een rapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel. Tevens kan door middel van het bureauonderzoek in een vroeg stadium in de planvorming rekening gehouden worden met de potentieel aanwezige archeologische waarden in de bodem.

Bij een bureauonderzoek worden, indien voorhanden, bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens evenals beleidskaarten zoals gemeentelijke en provinciale verwachtingskaarten.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).
3. Relevante geologische, historische, en archeologische literatuur.
4. Lokale deskundigen.

Afbeelding 3. De Starnmeer met de ondergrond tussen 0 en 1 meter vanaf het maaiveld. Duidelijk zichtbaar zijn de veenpolders en de oude lopen van de Bamestra en Zaan. Het noorden is boven, kaart niet op schaal. Bron: Kluiving (gemeentelijke indicatieve archeologische kaart Alkmaar) 2016.

5. Landschaps- en bewoningsgeschiedenis

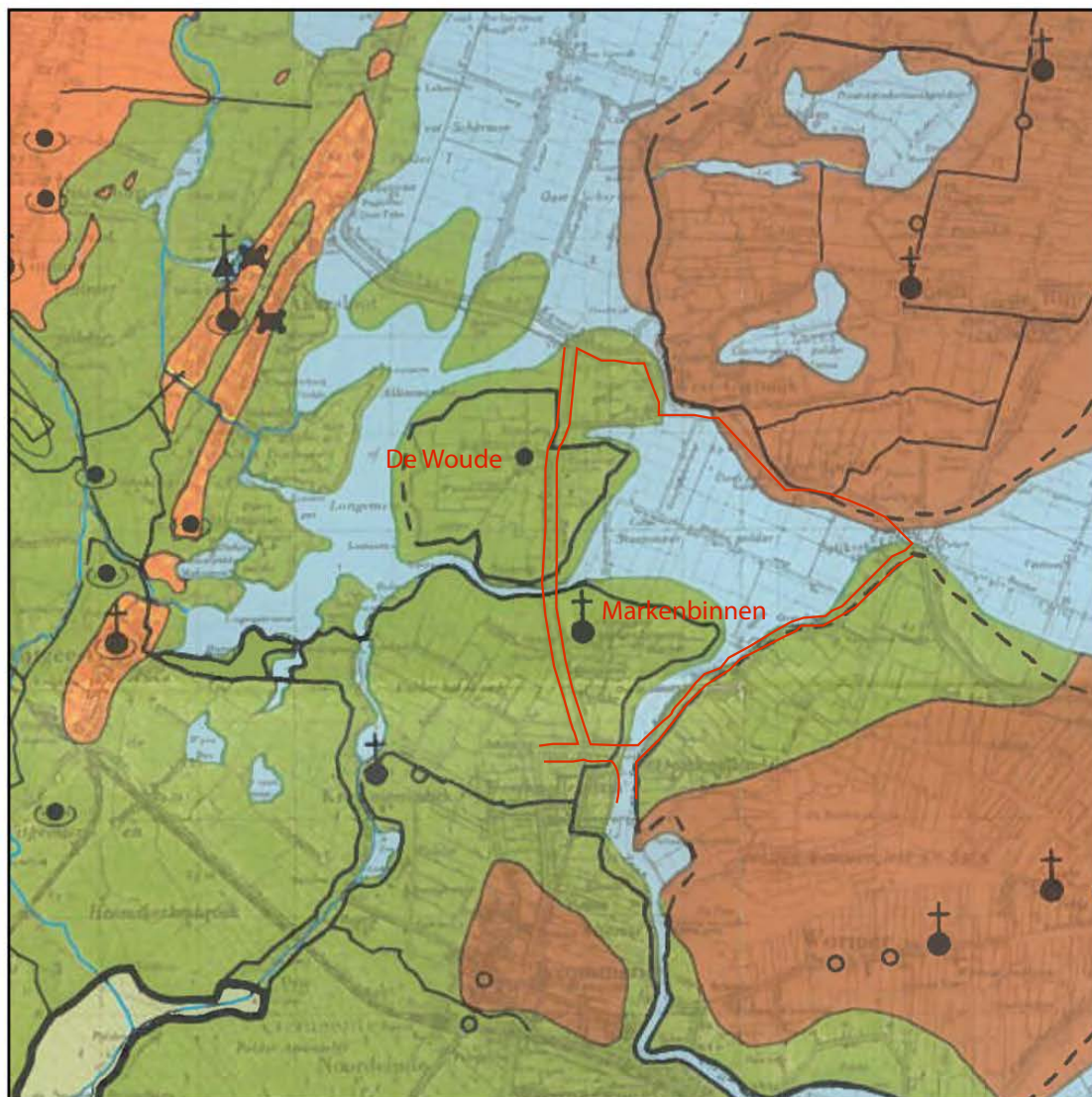
Genese van het landschap

De opbouw van het huidige landschap van de Starnmeer heeft zijn oorsprong rond het begin van het Holoceen (ca. 9.500 v. Chr. - heden). Aan het begin van dit geologische tijdvak maakte het gebied deel uit van het getijdenbekken van Holland (De Mulder *et al*). Het onderzoeksgebied bevond zich in een rivierdelta dat onderdeel was van de Overijsselse Vecht die afwaterde naar het westen, naar de Noordzee. Binnen deze delta bevonden zich meerdere riviereilanden. Rond 5.500 voor Christus lag het onderzoeksgebied in een binnenzee, vergelijkbaar met de huidige Waddenzee. In deze zee werden kleiige en zandige laagjes afgezet die het Wormer laagpakket binnen de Naaldwijk formatie vormden. Langs de zee vormden zich in deze periode strandwallen. Vanaf ca. 4000 v.Chr. lagen delen van het onderzoeksgebied niet meer in zee maar in kweldergebieden. Ongeveer duizend jaar later had zich een grote landschapsverandering voorgedaan in het onderzoeksgebied. Het hele gebied lag nu in een veenlandschap. Dit was het gevolg van de vorming van strandwallen langs de kuststrook waardoor de natuurlijke afwatering van het gebied sterk verminderde. Rond 1500 v.Chr. was de gehele kuststrook afgesloten door strandwallen en bleef het veen in het gebied groeien. Het veenpakket staat bekend als het Hollandveen laagpakket in de Naaldwijk formatie en deze bleef zich vormen tot aan de middeleeuwen. Gedurende die periode ontwikkelde het Oer-IJ zich als veenstroom. Rond 500 v.Chr. waterde het Oer-IJ nog steeds af naar de Noordzee. Ook binnen het plangebied liep er een veenstroom die in verbinding staat met het Oer-IJ en naar het zuiden stroomt (afb.3)(Kluijving 2016).

Vanaf de middeleeuwen begonnen mensen het veenlandschap te ontginnen. In het veengebied waren dan, onder andere in Krommenie en Assendelft, enkele nederzettingen te vinden. Vermoedelijk was men in de 11^e of 12^e eeuw in Noord-Holland begonnen met het aanleggen van aarden dijkes (Danner, Lambooy & Streefkerk 1994, 20). Door het veenlandschap liepen meerdere veenstromen waaronder de Crommenye en de Zaan. In de Starnmeer slingerde dan een veenstroom met de naam Bamestra die van oost naar west stroomde en uitmondde in de Stierop. Door oeverafslag van de Bamestra was de rivier op deze plaats uitgegroeid tot het meer Starnmeer (De Bont & Kleij 2012). Vanwege de ontginningen daalt het veen en ontstaan er binnenmeren. In de 16^e en 17^e eeuw begint men met het inpolderen van de verschillende meren in de regio. Als een van de laatste meren die in deze periode werden drooggelegd werd de Starnmeer ingepolderd in 1643 (Van Zwet 2009). De Starnmeer bevatte een stuk van de noordelijke loop van de Zaan, daar waar deze rivier een verbinding maakte met de Bamestra. In de verkaveling van de Starnmeer is deze loop te herkennen langs de oostgrens van de Markerpolder. Langs de binnenzijde van de dijken die aangelegd werden ten behoeve van de inpoldering van de Starnmeer waren meerdere veeneilanden aanwezig. Dit zijn nog resten van oud land dat niet weggeslagen is door het water. Een aantal van deze eilanden is in kaart gebracht door D.G. Langedijk en A.A. Metius. Deze oude kaarten zijn later verwerkt in een kaart van een onbekende tekenaar uit 1907 (afb. 4). Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is tegenwoordig van deze hogere stukken land nauwelijks iets waarneembaar. Dit heeft waarschijnlijk te maken met egalisatie en inklinking van het land.

Bodemkundige gegevens

Binnen de Starnmeer bevinden zich verschillende soorten bodems. De Oostwouderpolder en de Kogerpolder worden op de bodemkaart genoemd als waardveengronden op veenmosveen

Afbeelding 5. Uitsnede van kaart van Lamboij 1987. De topografische kaart van het gebied met daarop de ligging van de dijken en het landschap rond 1350. Met rode lijnen is de omtrek van de Starnmeer en de Markervaart geaccentueerd. Het noorden is boven, kaart is niet op schaal. Bron: Lamboij 1987.

Grondwatertrap

De grondwatertrap in de Starnmeer varieert tussen II en V wat inhoudt dat het grondwaterpeil hier tussen 40 centimeter en 120 centimeter onder het maaiveld ligt.

Historische gegevens

De Starnmeerpolder

In navolging van de inpoldering van de twee andere grote meren die aan het Schermereiland

grenzen, De Schermer (1635) en De Beemster (1612), heeft men in 1643 De Starnmeer ingepolderd. Het droogleggen van De Starnmeer was de laatste droogmakerij in de Schermerboezem (Borger & Bruines 1994, 53). Voordat de inpoldering van het meer gerealiseerd was, had het enige betekenis voor de visserij. Zo wordt verhaald dat paling vanuit de Starnmeer naar het Langemeer kon zwemmen via de open sluis van Krommenie en daar vervolgens gevangen werd (Besse 1944, 96). Daarnaast was de Starnmeer van belang als onderdeel van de Schermerboezem en werd het meer druk bevaren door de scheepvaart tussen Alkmaar en Amsterdam (Besse 1993, 7). Het droogleggen van de Starnmeer was een initiatief van De Rijk dat met het extra land inkomsten hoopte te genereren. Het octrooi werd in 1632 verleend waarbij uitgegaan werd dat de werkzaamheden vier jaar zouden duren. De bedijkers hadden in 1631 een contract afgesloten met Alkmaar wat er voor zorgde dat bij vrijwel alle werkzaamheden met betrekking tot de ringdijk en ringvaart pas na overleg met - en goedkeuring van - Alkmaar met werkzaamheden mocht worden begonnen (Van Zwet 2009, 298). Door bemoeienis van voornamelijk Alkmaar maar ook van Purmerend, Edam en Monnickendam liep het project grote vertraging op. De stad Alkmaar was zeer gebrand op rechte, brede kanalen omwille van de scheepvaart. Na meerdere conflicten tussen Alkmaar en De Rijk trok De Rijk zich in 1637 terug. De leiding over het project werd overgenomen door de belangrijkste ingelanden uit Hoorn, Enkhuizen, Purmerend, Monnickendam en Amsterdam. Hoewel er nog enkele botsingen zouden plaatsvinden met Alkmaar begonnen in oktober 1642 vier molens met het bemalen van de Starnmeer en in 1643 werd in het raadhuis van De Rijk begonnen met het verkavelen van de polder (Besse 1993, 9-11).

De Markerpolder en Oostwouderpolder

De huidige vorm van de Marker- en Oostwouderpolder is ontstaan in 1637 door het graven van de westelijke ringvaart langs de Starnmeer, de tegenwoordige Markervaart. Hierdoor werd de Markerpolder afgesneden van de huidige Krommenieër-Woudpolder en werd de Oostwouderpolder gescheiden van de Westwouderpolder. De Markerpolder en Oostwouderpolder zijn in tegenstelling tot de Starnmeerpolder geen droogmakerijen. De bodem in deze polders bestaat uit veen terwijl de Starnmeer ontstaan is door het verdwijnen van dit veen. De Marker- en Oostwouderpolder laten duidelijk een ander verkavelingspatroon zien wat goed zichtbaar maakt dat we hier met 'oud land' te maken hebben. Daarbij liggen deze polders aanzienlijk hoger dan de Starnmeerpolder. De Starnmeerpolder ligt op ca. 4 meter -NAP, de Marker- en Oostwouderpolder op ca. 1 tot 2 meter -NAP (www.ahn.nl). De aanwezigheid van de dijken rondom deze polders is dan ook in eerste instantie niet bedoeld om het gebied droog te leggen maar vermoedelijk om afkalving van het gebied tegen te gaan en om te beschermen tegen hoog water. Rond 1300 zijn deze dijken in ieder geval aanwezig (De Bont & Kleij 2012)(afb. 5). De bovenloop van de Zaan liep langs de oostgrens van deze polder.

De Kogerpolder

De Kogerpolder bestaat evenals de Markerpolder en de Oostwouderpolder zeer waarschijnlijk uit een restant oud land. Dit is herkenbaar aan de verkaveling van de percelen en gezien het feit dat het gebied aanzienlijk hoger ligt dan de Starnmeer op ca. 1,5 meter -NAP. Op reconstructiekaarten van de vroegste dijken zijn geen dijken zichtbaar rondom de Kogerpolder. Op een historische kaart gemaakt door J. Janz Backer in 1635 is naast de, nog niet drooggelegde, Starnmeer de Kogerpolder duidelijk zichtbaar. Het is vanaf deze kaart niet mogelijk om te zeggen of de Kogerpolder bedijkt is. Op een kaart getekend door Nicolaas Stierp in 1650 is nu wel een smal dijkje zichtbaar langs de Kogerpolder.

Bewoning in de polders

Binnen de Starnmeer ligt het oude dorp Markenbinnen. Dit dorp ligt in de gelijknamige Markerpolder, ook wel Markerveld genoemd. Het dorp beschikt over een kerk waarvan melding wordt gemaakt vanwege de aanwezigheid van een kerkklok, in 1620 (Belonje 1950, 19). In 1704 wordt de kerk herbouwd en wordt erbij vermeld dat het in de plaats kwam van een kapelletje (Van der Aa 1846, 691). Voor de ingang van de kerk ligt de oude altaarsteen die van oorsprong in de kerk heeft gelegen. Belonje merkt op dat aan de hand van de structuur van de aanwezige wijdingskruisjes, die aanwezig zijn op de steen, een datering in de 15^e eeuw mogelijk is. Hij concludeert daaruit dat zodoende de eerste kapel van Markenbinnen ook uit deze periode kan dateren (Belonje 1950, 22). Het ontstaan van het dorp is vermoedelijk te herleiden tot in de 10^e eeuw, gelijktijdig met de ontginning van het gebied. De middelen van bestaan in Markenbinnen bestonden uit veeteelt, visserij, zeevaart en nijverheid. Onder andere het verwerken van hennep en het maken van zeildoek behoorden in de 17^e en 18^e eeuw tot belangrijke bronnen van inkomsten. Pas in de 18^e eeuw is “-binnen” aan Markenbinnen toegevoegd om verwarring met het eiland Marken te voorkomen (www.hetschermeriland.nl). Direct ten noorden van Markenbinnen ligt het voormalig Fort Markenbinnen. Dit fort maakte deel uit van de Stelling van Amsterdam. Het fort is aan het eind van de 19^e eeuw gebouwd en verloor gaandeweg zijn functie in de 20^e eeuw. Momenteel doet de locatie dienst als brandweeroefencentrum (www.stelling-amsterdam.nl).

In tegenstelling tot Markenbinnen is Spijkerboor geen oude nederzetting. Dit kleine ‘buurtschap’ is ontstaan op de kruising van de Beemsterringvaart, de Vinkenhof, het Noordhollands kanaal en de Knollendammervaart. Op deze locatie is kort na de verkaveling van de polder, in 1643, het eerste polderhuis gebouwd. Kort hierop werd het polderhuis verbouwd tot een Veerhuis. In 1787 werd een nieuw huis neergezet op de locatie van het eerste gebouw. Dit pand staat er nu nog steeds en dient nu als restaurant “het Heerenhuis” (Booy 1993, 131).

Verdwenen bewoning

Naast de boerderijen, molens en de twee nederzettingen die vandaag de dag nog in de Starnmeer aanwezig zijn, bevonden zich vroeger nog twee andere buurtschappen in het onderzoeksgebied. Deze buurtschappen lagen beiden in de huidige Oostwouderpolder en staan reeds vermeld op de vroegst geraadpleegde historische kaarten van het gebied. De nederzettingen worden vermeld onder verschillende namen op meerdere kaarten. De oudste geraadpleegde kaart betreft een kaart van J. Janz. Backer uit 1635 en schetst de situatie van voor de inpoldering van de Starnmeer. Hier vinden we direct aan de oever van de Starnmeer een plaatsje met de naam ‘Barber’ (*Fuyle?*). Het tweede deel van deze plaatsnaam is zeer slecht te lezen. De aanwezigheid van de Vuile Graft vlak ten noorden van deze locatie doet vermoeden dat dit een waarschijnlijke vertaling is. Direct ten noordwesten van Barber ligt het dorpje ‘Woude’. Dit dorp ligt aan een kleine uitloper van de Starnmeer, het Woutmeer, en ligt grofweg op de plek waar tegenwoordig het dorp De Woude ligt (afb. 6). Met de drooglegging van de Starnmeer, enkele jaren nadat deze kaart gemaakt is, heeft men de Markervaart dwars door de Woudpolder gegraven waardoor de West- en Oostwouderpolder ontstonden. De volgende kaart, gemaakt door Nicolaas Stierp, laat de situatie van 1643 zien terwijl deze is vervaardigd in 1650. De Starnmeer is drooggelegd en de scheiding van de polders is een feit. Barbers wordt nu genoemd zonder ‘*Fuyle*’ terwijl Woude, zowel ten oosten als ten westen van de Markervaart, nu als ‘Wouthuysen’ wordt vermeld (afb. 7). Bijna 100 jaar later, in 1745, wordt op een kaart van Uitwaterende Sluizen naar een origineel van Johannes Dou uit 1675 wederom een iets andere benaming gebruikt. De gehuchten worden nu vermeld als ‘De Bar-

bers' en 'Wouthuyse'. Opvallend is dat Wouthuyse nu enkel op het buurtje ten oosten van de Markervaart slaat. Het buurtschap ten westen van de vaart heet nu Ackerslooter woude (afb. 8). Op de kadastrale minuut uit 1821 zijn beide buurtschappen verdwenen.

Afbeelding 6. Uitsnede van de kaart van J. Janz. Backer uit 1635. De ligging van de 'verdwenen' buurtschappen is aangegeven. Het noorden is rechtsboven, kaart is niet op schaal.

Afbeelding 7. Uitsnede van de kaart van N. Stierop uit 1650. Centraal de Oostwouderpolder en Wouthuysen en Barbers. Het noorden is boven, kaart is niet op schaal.

Afbeelding 8. Uitsnede van de kaart van Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland uit 1745 naar een origineel van J. Dou uit 1675. Het noorden is links, kaart is niet op schaal.

6. Bekende archeologische gegevens.

Binnen het onderzoeksgebied zijn weinig archeologische onderzoeken uitgevoerd. Wel is er in april en december 1957 een opgraving uitgevoerd met enkele zeer verrassende vondsten (bijlage 3). Aanleiding voor dit onderzoek was de vondst van scherven tijdens de aanleg van de provinciale weg, de N246. Hoewel de eerste vondsten in april verstoord waren door de graafwerkzaamheden vormde dit wel de aanleiding om in december van dat jaar, voor de aanleg van afwateringssloten langs het dijklichaam (net als nu), een archeologische opgraving uit te voeren. Een groot aantal archeologische sporen is hierbij direct onder de bouwvoor aangetroffen. Onder andere ophogingslagen bestaand uit gele veenplaggen, afgedekt met klei zijn waargenomen. Deze plaggen lagen in een baan op het natuurlijke veen en waren afgedekt door klei. Onder een van deze banen vond men inheems-romeinse scherven. Deze scherven werden ook op deze laag aangetroffen wat er op wijst dat ze gedurende deze periode zijn aangelegd. Daarnaast vond men kuilen, paalkuilen, brandplekken, schervenconcentraties en scherven met as en een hutplattegrond. De vroegste vondsten zijn gedateerd in 1^e eeuw na Christus en bestaan voornamelijk uit inheems-romeins aardewerk. Opvallende vondsten bestaan uit een agaatkleurige, geribbelde en versierde Romeinse kraal, een fragment van een Romeinse kobaltblauwe glazen armband en een bronzen 'ogenfibula' (afb. 9 & 10). Dergelijke fibula's worden gedateerd rond 0-70 na Christus (Helderman 1959). Het stuk van de glazen armband werd als La Tène-armband (late ijzertijd) geïdentificeerd (Kam 1961). Dit exemplaar werd gevonden op een diepte tussen 2,12 en 2,20 meter -NAP en lag in een humeuze laag direct op de natuurlijke veenlaag. Verder werden ook meerdere kleine fragmenten Romeins importaardewerk gevonden. Een halsschouderfragment van een primitief, olijfbuin glazen flesje wordt als laat-Romeins/Frankisch gedateerd of mogelijk zelfs ná de 13^e eeuw (Helderman 1958).

Een goede indruk van hetgeen in de Starnmeer te verwachten is, geeft bijlage 3 in dit rapport.

Verder werden tijdens dit onderzoek sporen in de vorm van enkele kogelpotscheren aangetroffen. Deze scherven worden geacht afkomstig te zijn uit de 12^e eeuw. Ook werden er scherven en puinresten gevonden afkomstig uit de 17^e-18^e eeuw. Deze resten zijn mogelijk gekoppeld aan de verdwenen buurtschap Wouthuysen. De opbouw van de bodem, zoals gedocumenteerd bij dit onderzoek, bestond uit onderop het natuurlijke veenpakket met aan de top een veraarde/humeuze laag. Deze humeuze laag bevatte scherven uit de inheems-romeinse periode. Daarboven bevond zich een kleilaag die vermoedelijk door de zee was afgezet. Op de grens tussen de kleilaag en de humeuze laag lagen 12^e eeuwse scherven. Bovenop de kleilaag werden de sporen uit de nieuwe tijd (16e-19e eeuw) aangetroffen.

Circa 500 meter ten zuidoosten van het kerkje van Markenbinnen in de Markerpolder ligt nog een inheems-romeinse vindplaats (AMK: 10802). Op deze plek is tijdens een veldkartering veel aardewerk aangetroffen uit de Romeinse tijd. De sporen zijn aangetroffen in uitgebaggerde veen- en kleibrokken langs de hoofdsloot. De diepte van de sporen is hierbij niet vastgesteld. Wel waren duidelijk verschillende grondlagen zichtbaar (Alders 2009).

In de Westwouderpolder zijn tijdens een veldkartering van de AWN meerdere fragmenten ijzertijd scherven aangetroffen. De scherven lagen aan de rand van een sloot, in de uitgebaggerde grond. Verdere waarnemingen zijn hier niet gedaan (mondelinge mededeling dhr. G.Graas, AWN Zaanstreek 2016)

Afbeelding 9. De 'ogenfibula' gevonden in de Oostwouderpolder. Foto: Persoonlijke collectie dhr. G. Graas.

Afbeelding 10: Het fragment van de glazen armband. Van twee zijdes gefotografeerd. Foto: Persoonlijke collectie dhr. G. Graas.

Ten westen van het onderzoeksgebied, aan de westzijde van de Markervaart, in de Krommenieër-Woudpolder zijn uit ook sporen afkomstig van bewoning uit de Romeinse tijd. Onder andere Krommenie 21 is hier een voorbeeld van. Hier zijn meerdere palen gevonden en daarbij ruim 9000 Romeinse aardewerkscherven (Mooijman & Van Roon 1983). Nog wat zuidelijker in deze polder ligt vindplaats Krommenie 14. Deze vindplaats staat ook beter bekend als 't Hain. Hier werd een niet helemaal gesloten palissade van gekloofde palen gevonden. Binnen de omheining bevonden zijn talrijke Romeinse aardewerkscherven gevonden afkomstig uit de eerste eeuw na Christus (Mooijman & Van Roon 1983, 70).

Afbeelding 11. Bekende vindplaatsen in de omgeving. 1: Oostwouderpolder, 2: Westwouderpolder, 3: Markerpolder, 4: Krommenie 21, 5: Krommenie 14.

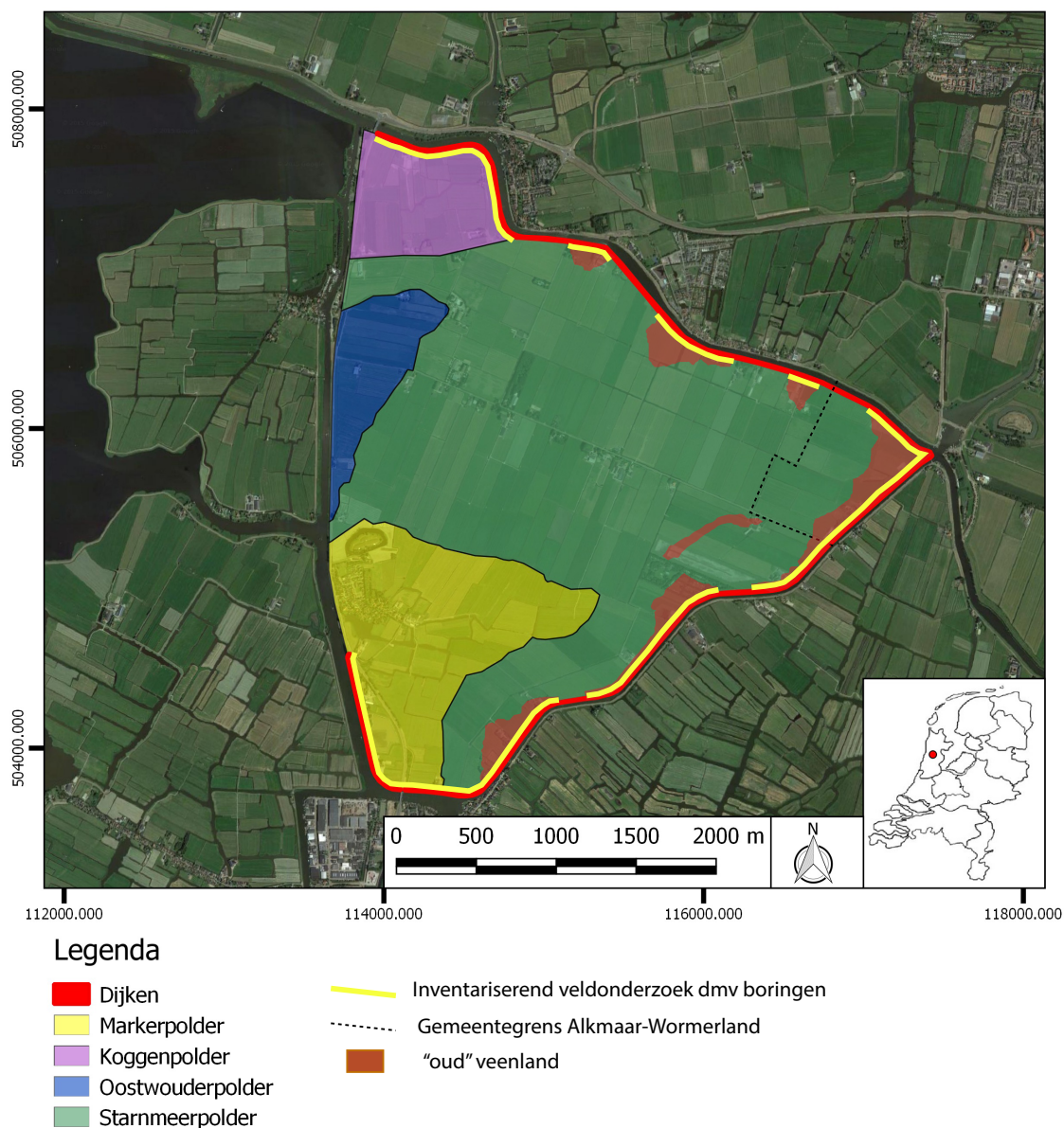
8. Archeologische verwachting

Periode	Trefkans	Diepte	Omschrijving
IJzertijd	Gemiddeld	Direct onder het maaiveld op het veen	Archeologische resten van seizoensgebonden trek op het veen, aardewerkscherven, houtskool, glas, verbrand bot, greppels, kuilen.
Romeinse tijd	Hoog	Direct onder het maaiveld op het veen.	Archeologische resten van seizoensgebonden trek op het veen, aardewerkscherven, metaal, glas, hout, houtskool, verbrand bot, greppels, kuilen.
Vroege middel-eeuwen	Laag	Direct onder het maaiveld op het veen.	Archeologische resten van seizoensgebonden trek op het veen, aardewerkscherven, metaal, glas, hout, houtskool, verbrand bot, greppels, kuilen, sporen van ontginning
Late middel-eeuwen	Gemiddeld	Direct onder het maaiveld op de kleilaag	Woonerven en bijbehorende structuren, ophogingslagen, greppels, afvalkuilen, aardewerk, huttenleem, dierlijk leer en bot, zaden, pollen en pitten, hout, metaal, sporen van ontginning
Nieuwe tijd	Hoog	Direct onder het maaiveld op de kleilaag.	Funderingen van houten huizen en schuren, kelders en putten, ophogingslagen, sloten, afvalkuilen, aardewerk, glas, dierlijk bot, en leer, bouw materiaal, metaal, molens, molenplaatsen, sluizen, scheepswrakken

Op grond van de geraadpleegde aardwetenschappelijke, historische en archeologische gegevens wordt de volgende archeologische verwachting uitgesproken. In de polders waar voorheen de Oostwouderpolder en Markerpolder toe hebben behoord, zijn meerdere ijzertijd vindplaatsen aanwezig, dit leidt tot een hoge verwachting voor het aantreffen van deze resten. Archeologische resten zullen vermoedelijk te maken hebben met seizoensgebonden trek op het veen, maar nederzettingen zijn zeker niet uit te sluiten. Uit de Romeinse tijd zijn binnen het onderzoeksgebied twee sites bekend die bij toeval ontdekt werden. De verwachting hiervoor is daarom hoog. Archeologische resten zullen vermoedelijk te maken hebben met de seizoensgebonden trek op het veen. Uit de vroege middeleeuwen zijn geen sites in de wijdere omgeving bekend. De verwachting hierop is laag. Mochten er toch resten aangetroffen

worden dan hebben we vermoedelijk te maken met dezelfde aard archeologische resten als bij de voorgaande perioden. Ook sporen die te maken hebben met ontginning van het veengebied, zoals sloten en greppels kunnen verwacht worden. Vanaf de late middeleeuwen wordt het veen ontgonnen en zullen kunnen de daarbij behorende sloten en greppels verwacht worden. Het is ook niet uit te sluiten dat er bewoningsresten aanwezig kunnen zijn geweest op de oostelijk oeverwal van de Zaan. Deze kan verwacht worden onder de dijk langs de Knollendammervaart. In de nieuwe tijd is er in vergelijking met de voorgaande eeuwen veel activiteit in het gebied. Sporen van de drooglegging van de Starnmeer kunnen worden gevonden. Verdwenen bebouwing uit de laatste paar eeuwen langs de dijken bestaat ook tot de mogelijkheden.

Hoewel zeldzaam, zouden er mogelijk ook scheepsresten gevonden kunnen worden, deze zijn bijvoorbeeld wel bekend uit de Beemster.

Afbeelding 12. Advies voor een inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen

9. Conclusie en advies

Conclusie

Het onderzoeksgebied omvat de gehele Starnmeer en bestaat uit drie veenpolders en een droogmakerij in de gemeenten Alkmaar en Wormerland (Spijkerboor). Archeologisch heeft het gebied zeker betekenis. Rondom het onderzoeksgebied zijn nederzettingsresten aangetroffen vanaf de late ijzertijd. In de Oostwouderpolder en de Markerpolder zijn sporen gevonden afkomstig uit de Romeinse periode. Deze sporen bevinden zich op het veen. De werkzaamheden waarbij de bodem verstoord gaat worden bestaat uit het graven van een nieuwe dijksloot. Op historisch kaartmateriaal is, behalve de restanten oud land in de Kogerpolder, Markerpolder & Oostwouderpolder, langs de dijken (met name de Starnmeersdijk langs de Knollendammervaart) ook nog een vermoedelijk restant te zien van veen. Deze stukken veen zijn nog intact 'oud land' waar mogelijk nog archeologische resten uit de periode van de prehistorie tot aan de nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn.

Advies

Om vast te stellen of de ondergrond ter plekke van de aan te leggen dijksloot nog archeologisch intact is en of er nog relevante archeologische sporen aanwezig zijn, wordt op de grond van de geraadpleegde gegevens aanbevolen het onderzoeksgebied te onderwerpen aan een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een inventariserend booronderzoek (zie afbeelding 12, pag. 30 voor de voorgestelde boorlocaties). De boringen worden geadviseerd op de locaties waar vermoedelijk nog oud oppervlak in de vorm van veenafzettingen aanwezig kan zijn. Dit betreft ofwel delen van oud land (Kogerpolder, Markerpolder & Oostwouderpolder) danwel de voormalige oever van de Zaan aan de oostzijde van de Starnmeerpolder langs de Starnmeersdijk/Knollendammervaart.

Deze boringen dienen uitgevoerd te worden conform protocol 4003 van de kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie (KNA, versie 4.0).

Literatuur

Aa, van der, J.A., 1846, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, zevende deel, Gorinchem.

Alders, G., 2009: *Beleidsnota archeologie gemeenten Graft-De Rijp en Schermer*, Wormer.

Belonje, J., 1950: De kerk van Marken-Binnen, *De Speelwagen*, 19-22.

Besse, E., 1944: Het polderhuis van de Starnmeer, *West-Friesland Oud & Nieuw*, nr. 17, 96-103, Hoorn.

Besse, E., 1993: De bedijking en haar problemen, in: C. Booy (red.), *Het Starnmeerboek 1643-1993*, 5-16, De Rijp.

Bont, C. de & P. Kleij, 2012: Tussen Crommenye en Twiske, in E. Beukers & C. van Stijl (eds.), *Geschiedenis van de Zaanstreek 1*, Amsterdam, 25-63.

Booy, C., 1993: Het Heerenhuis, *Het Starnmeerboek 1643-1993*, 131-137, De Rijp.

Borger, G.J. & S. Bruines, 1994: *Binnewaeters gewelt, 450 jaar boezembeheer in Hollands Noorderkwartier*, Edam.

Danner, H.S. & H. Th. M. Lambooi & C. Streefkerk, 1994: *Die water keert, 800 jaar regionale dijkzorg in Hollands Noorderkwartier*, Edam.

Helderman, E., 1958: Een Friese nederzetting op het veen bij Marken Binnen (Prov. N-Holland), *Westerheem*, Jaargang VII, no. 9-10.

Helderman, E., 1959: Een Friese nederzetting op het veen bij Marken Binnen (Prov. N-Holland), *Westerheem*, Jaargang VIII, no. 1-2.

Jong - Lambregts, de, N., 2009: *Authentiek door dynamiek*, Alkmaar.

Kam, W. H., 1961: Glazen armbanden uit de laatste eeuwen voor onze jaartelling, *Westerheem*, Jaargang X, no. 3-7.

Kluijving, S.J., 2016: Paleogeografische reconstructie van de gemeente Alkmaar (9000 voor Chr. tot 1500 na Chr.) en toelichting bij de nieuwe geologische kaart, *Geological reeks 77 (concept)*. Delft.

Lambooi, H. Th. M., 1987: *Getekend Land*, Alkmaar.

Mooijman, S. & C. J. Van Roon, 1983: Krommenie 21 - opgraving 1981-1982, In: R. W. Brandt & G. J. Van der Horst & J. J. Stolp (red.), *De Zaanstreek archeologisch bekeken*, Zaanstad.

Mulder, E.F.J. de; M.C. Geluk; I.L. Ritsema; W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Zwet, H. van, 2009: *Logwaardighe dijkagies en miserabele polders. Een financiële analyse van landaanwinningsprojecten in Hollands Noorderkwartier, 1597-1643*, Hilversum.

Websites

<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>

<http://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

<http://www.stelling-amsterdam.nl/historie/index.php?object=CA147F97-8C8C-4858-9042-F459C5586BD8>

<http://www.hetschermereiland.nl/collectie-en-historie/itemlist/category/16-markenbinnen.html>

Bijlagen

Inhoudsopgave

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

Nieuwe tijd	C	1.850-heden
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250
Vroege-Middeleeuwen	D	900-1.050
	C	725-900
	B	525-725
	A	450-525
Laat-Romeinse tijd	B	350-450
	A	270-350
Miden-Romeinse tijd	B	150-270
	A	70-150
Vroeg-Romeinse tijd	B	25-70
	A	12-25
Late-IJzertijd		12 na Chr.- 250 v. Chr.
Midden-IJzertijd		500-250
Vroege-IJzertijd		800-500
Late-Bronstijd		1.100-800
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100
	A	1.800-1.500
Vroege-Bronstijd		2.000-1.800

Laat-Neolithicum	B	2.450-2.000
	A	2.850-2.450
Midden-Neolithicum	B	3.400-2.850
	A	4.200-3.400
Vroeg-Neolithicum	B	4.900-4.200
	A	5.300-4.900
Laat-Mesolithicum		6.450-4.900
Midden-Mesolithicum		7.100-6.450
Vroeg-Mesolithicum		8.800-7.100
Laat-Paleolithicum	B	18.000-8.800
	A	35.000-18.000
Midden-Paleolithicum		300.000-35.000
Vroeg-Paleolithicum		-300.000

Bijlage 2: Archeologisch stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (bv. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningsporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

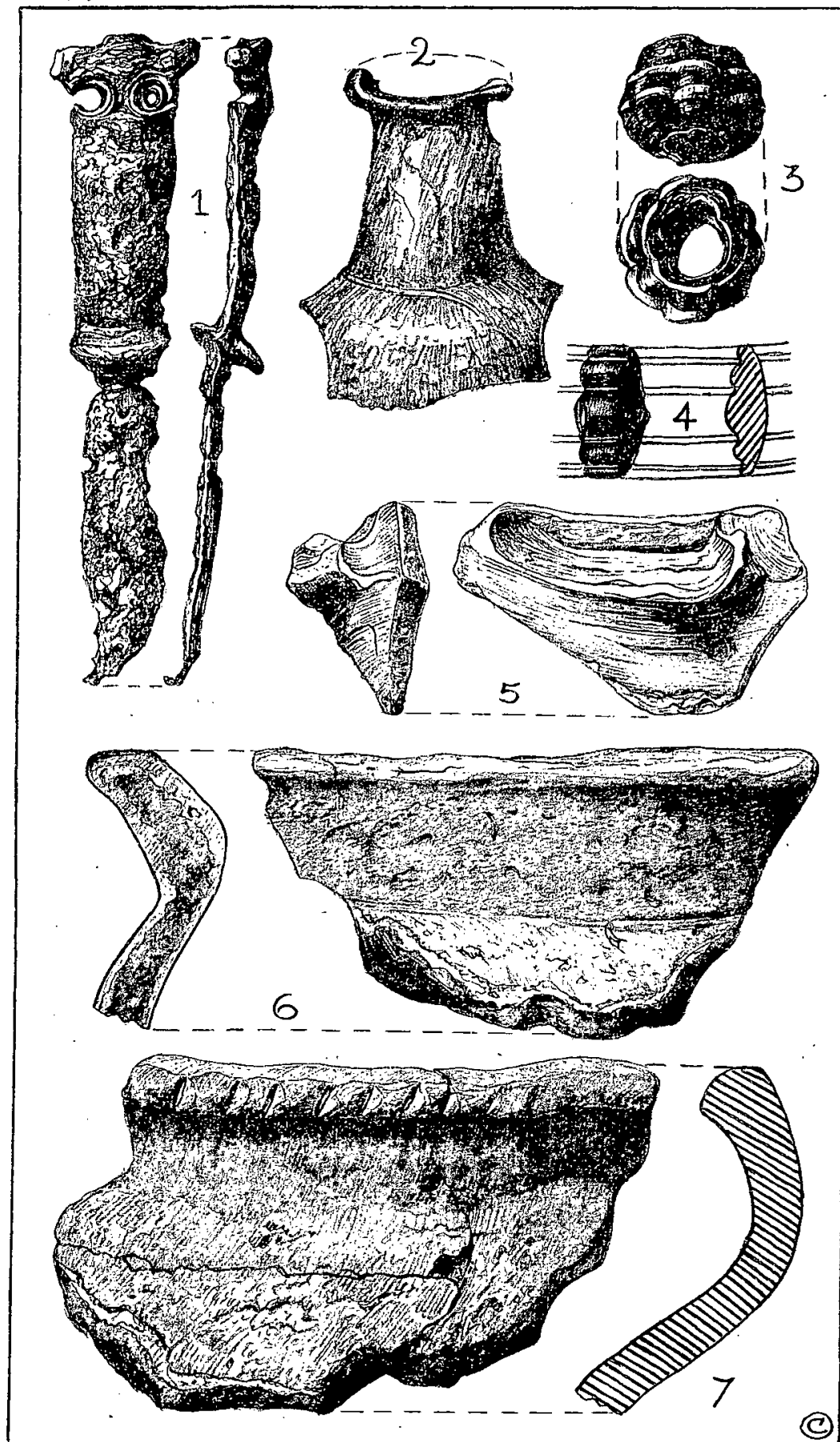
Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

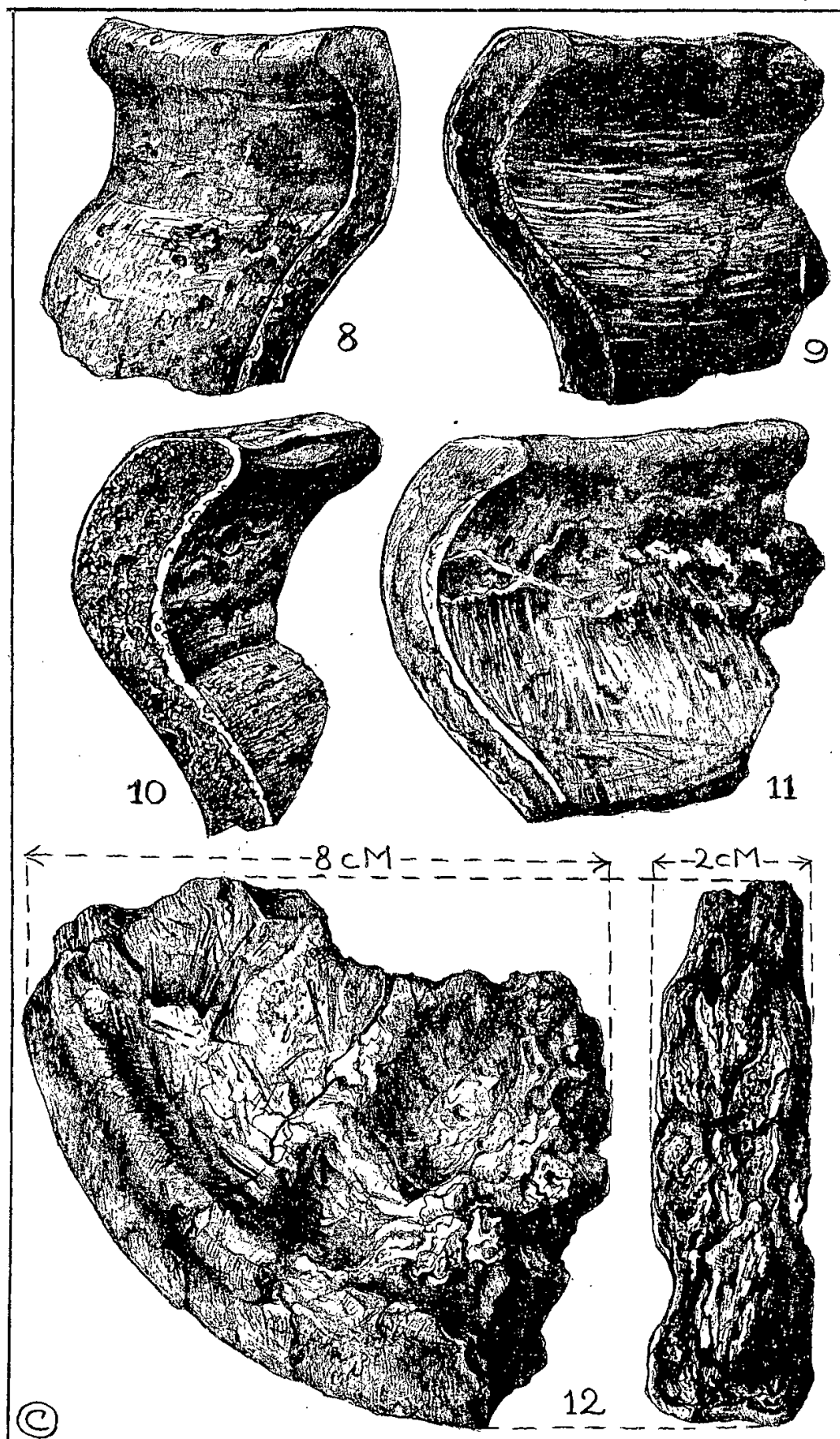
Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

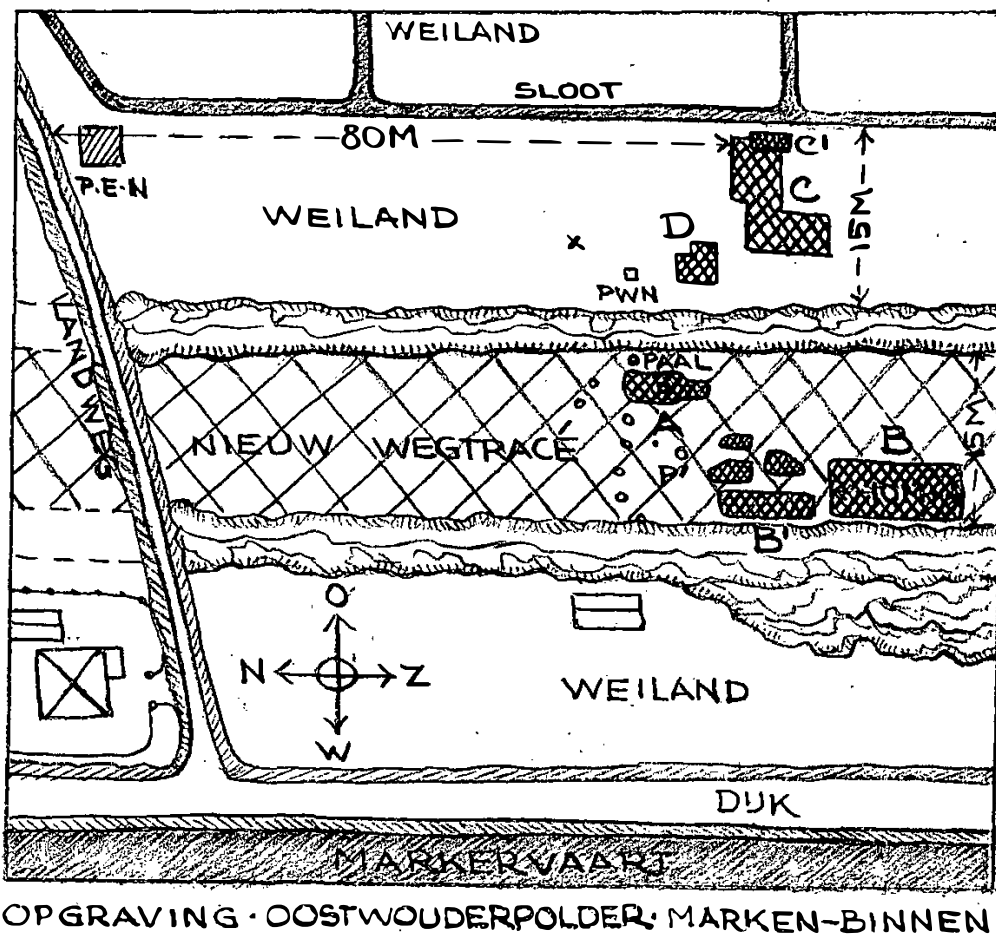
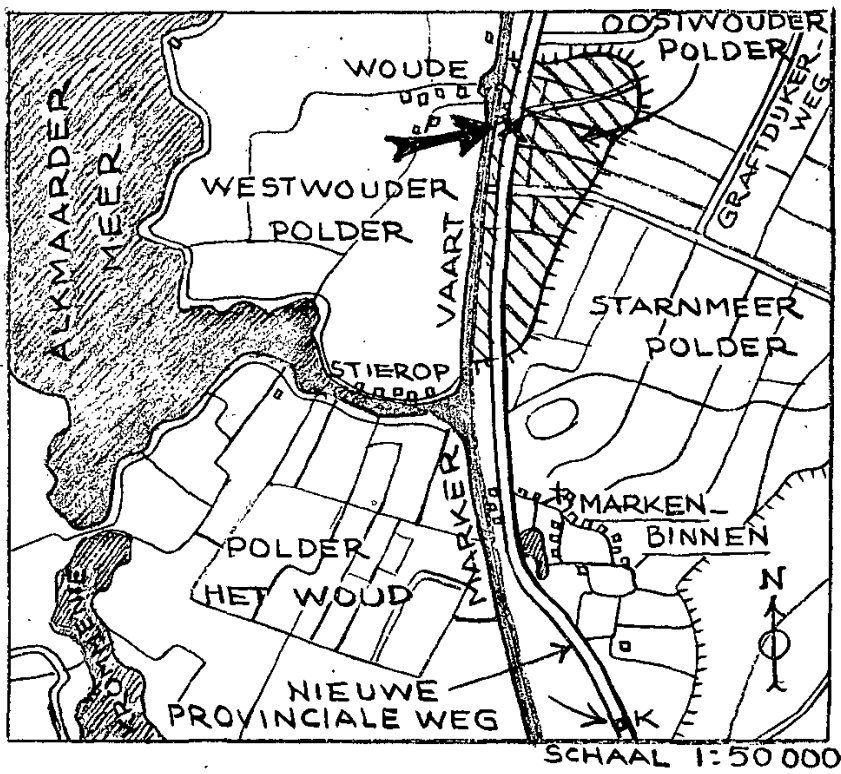
PLAAT XVI

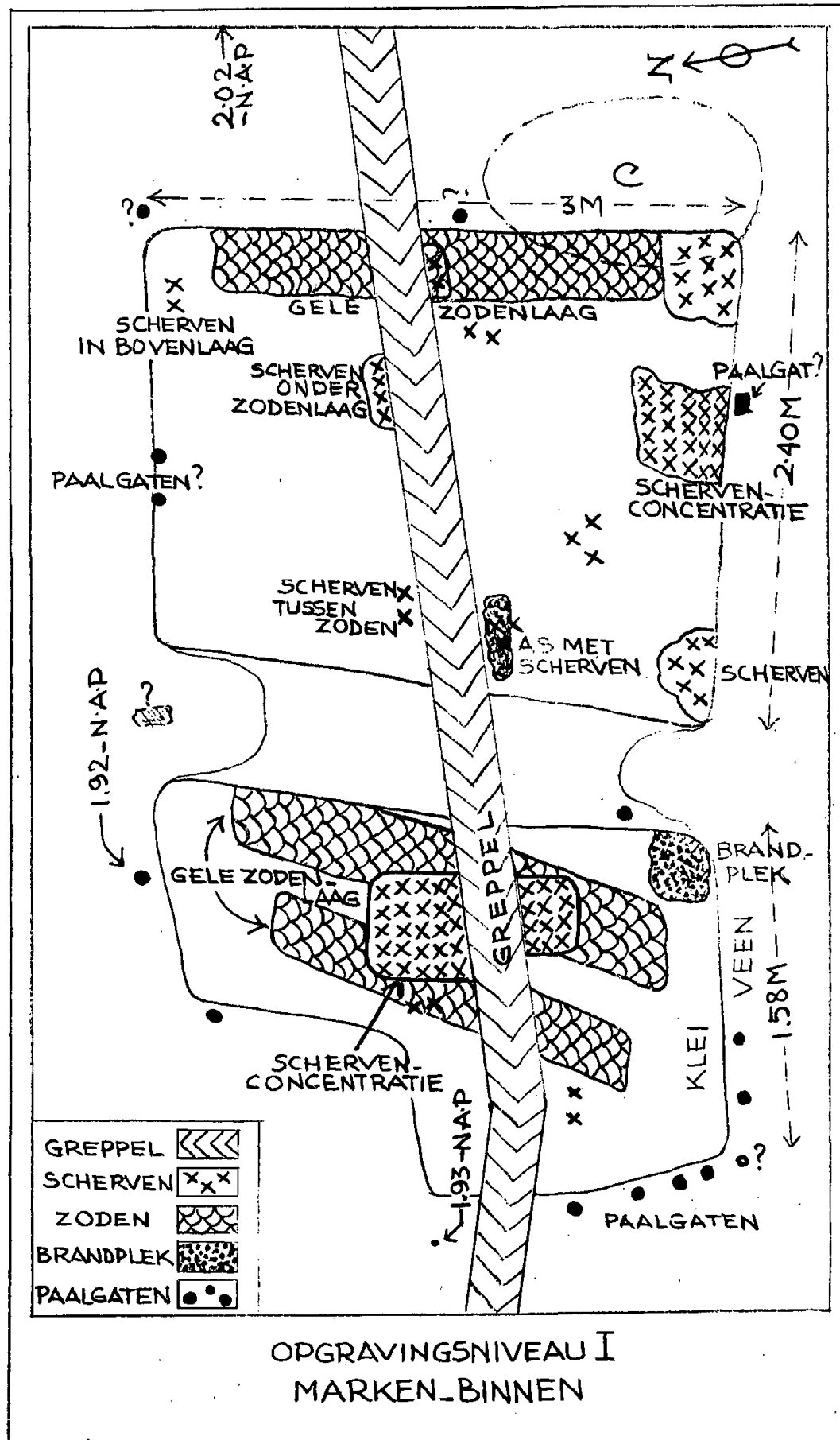
PLAAT XVII

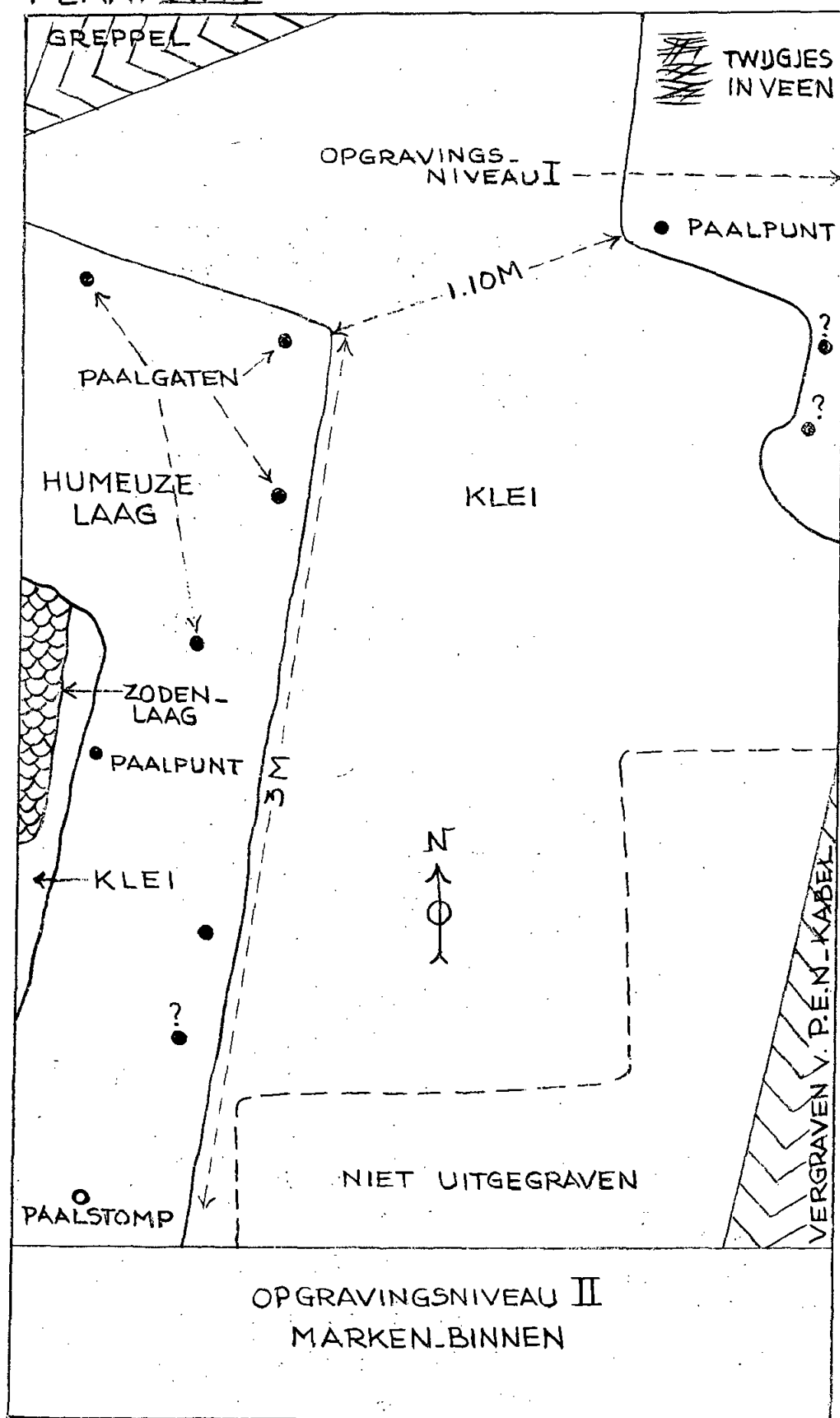
PLAAT XVIII

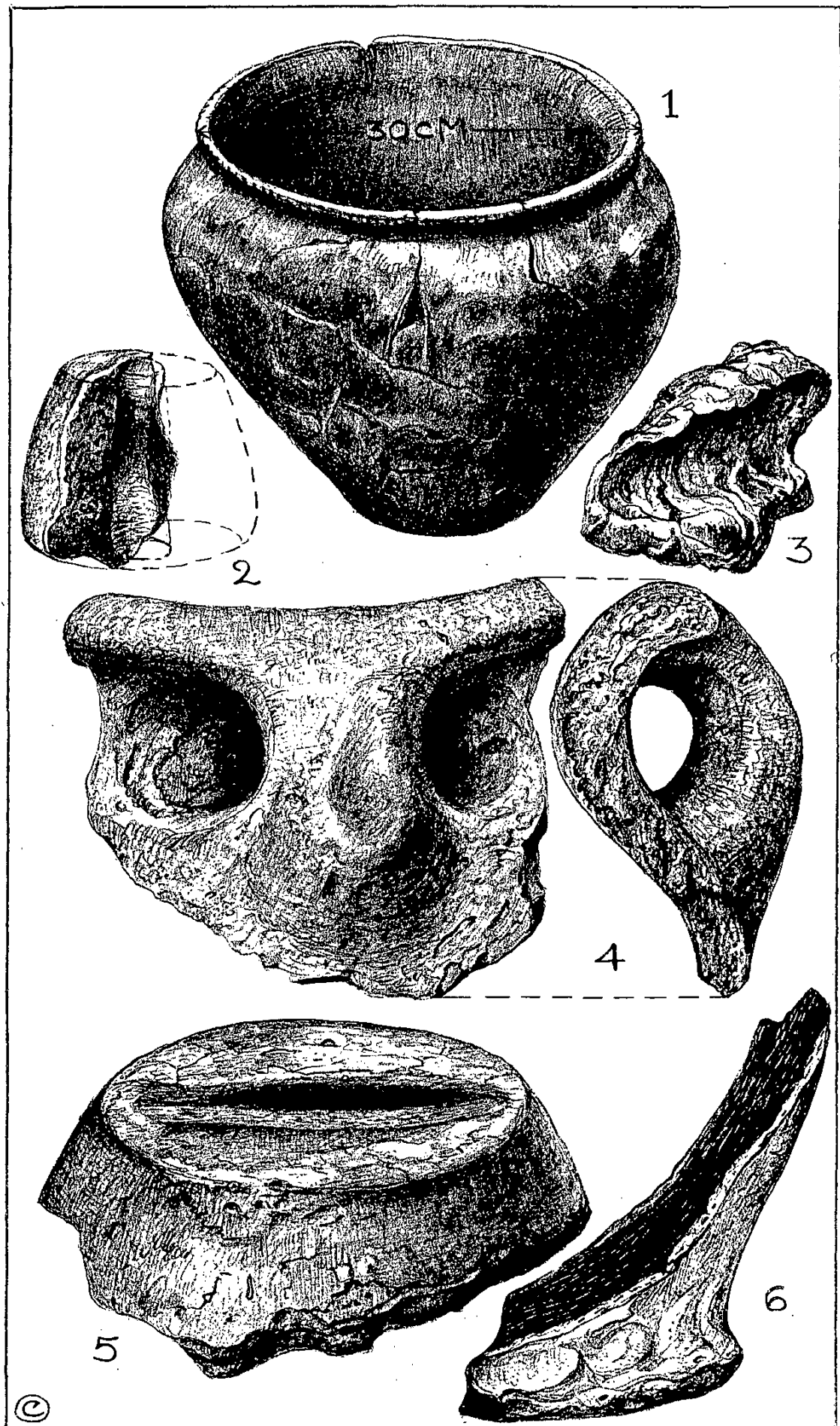

PLAAT XXI

PLAAT XXII

Notitie

Onderwerp: Archeologie Starnmeer, secties 4 en 5

Projectnummer: 351260

Referentienummer: SWNL-0222285

Datum: 12 maart 2018

1 Inleiding

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is voornemens de kades rond de Starnmeer (gemeentes Alkmaar, Castricum en Wormerland) te versterken. In het kader hiervan heeft HHNK een archeologisch bureauonderzoek laten uitvoeren naar deze locaties. Recent is besloten het te onderzoeken gebied uit te breiden met secties 4 en 5. In deze notitie worden deze werkzaamheden beschreven en wordt voor deze locaties een archeologische verwachting opgesteld. Ook zal een advies worden gegeven. Dit gebeurt op basis van het reeds voorliggende rapport; deze notitie is nadrukkelijk geen nieuw bureauonderzoek.

2 Voorgenomen werkzaamheden

Secties 4 en 5 zijn gelegen ten oosten van het Alkmaardermeer en ten noorden van De Woude en aan de noordwestzijde van de Starnmeer. De kade in deze secties heeft onvoldoende hoogte. Hiervoor wordt de bestaande kruin opgehoogd tot de maatgevende hoogte. Er vindt geen slootverplaatsing en er wordt geen steunberm aangebracht. Op enkele locaties bevindt zich een asfaltverharding op de kruin van de weg welke wordt opengebroke. De fundering wordt aangevuld en er wordt een nieuwe asfaltverharding aangebracht. In sectie 5 betreft het een recreatieterrein met parkeerplaats en boothelling. Ook hier wordt het bestaande asfalt opengebroke, de fundering opgehoogd en een nieuwe laag asfalt aangebracht onder een flauwe helling. Het meest noordelijke deel van het tracé is groene kade en een opslagterrein; hier vinden geen werkzaamheden plaats. Over het gedeelte dat samenvalt met de N246 zal geen verbetering plaatsvinden. Ook wordt plaatselijk de berm aangevuld en schommels en een bankje teruggeplaatst

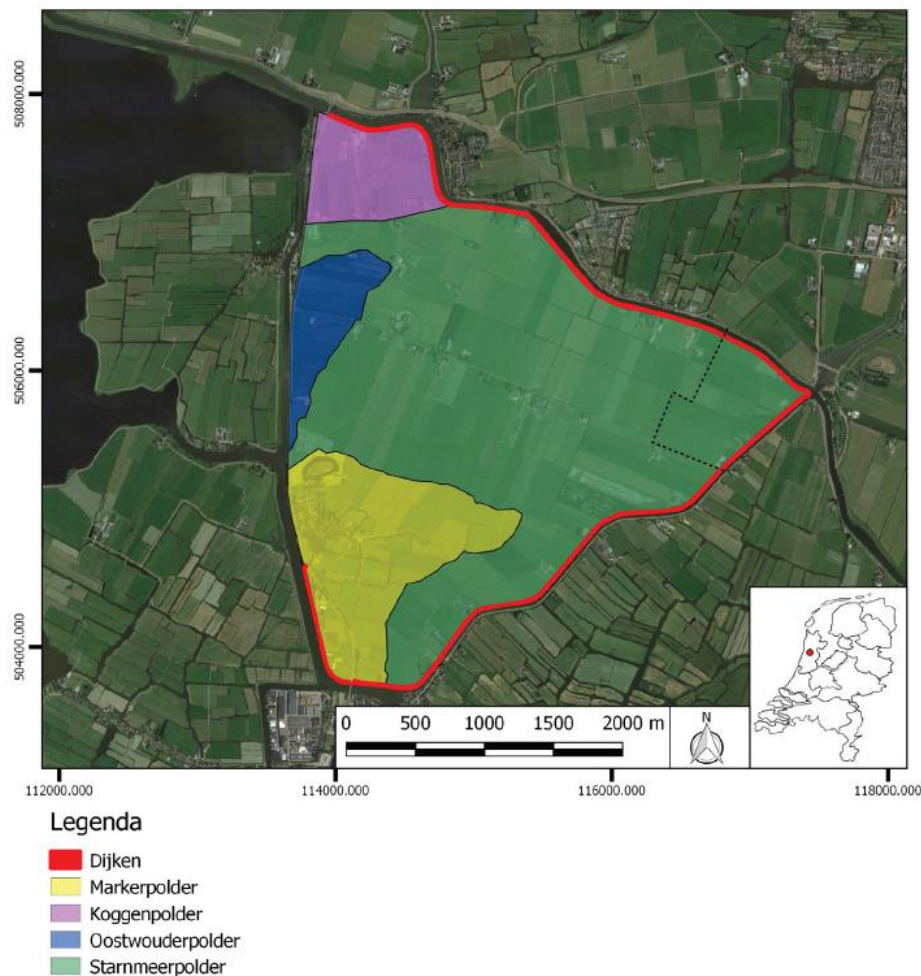

Figuur 1 Locatie van secties 4 en 5

3 Uitgevoerd onderzoek

In opdracht van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft Hollandia archeologen in juni 2016 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de dijken rondom de Starnmeer in de gemeenten Alkmaar en Wormerland.¹ Met de Starnmeer wordt in dit rapport alle binnen deze toponiem vallende polders bedoeld. Hieronder vallen de Kogerpolder, Markerpolder, Oostwouderpolder en de Starnmeerpolder. In figuur 2 is het door Hollandia onderzochte gebied weergegeven.

¹ Tuinman, N., 2016: *Archeologisch bureauonderzoek Starnmeer, gemeente Alkmaar*, Hollandiareeks 586.

Figuur 2 Door Hollandia onderzocht gebied

Geconcludeerd wordt dat het onderzoeksgebied bestaat uit drie veenpolders en een droogmakerij in de gemeenten Alkmaar en Wormerland (Spijkerboor). Archeologisch heeft het gebied zeker betekenis. Rondom het onderzoeksgebied zijn nederzettingenresten aangetroffen vanaf de late ijzertijd. In de Oostwouderpolder en de Markerpolder zijn sporen gevonden afkomstig uit de Romeinse periode. Deze sporen bevinden zich op het veen. De werkzaamheden waarbij de bodem verstoord gaat worden bestaat uit het graven van een nieuwe dijksloot. Op historisch kaartmateriaal is langs de dijken nog een restant te zien van veen. Deze stukken veen zijn nog intact 'oud land' waar mogelijk nog archeologische resten uit de periode van de prehistorie tot aan de nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn.

Om vast te stellen of de ondergrond, ter plekke van de aan te leggen dijksloot, nog archeologisch intact is en of er nog relevante archeologische sporen aanwezig zijn, wordt op de grond van de geraadpleegde gegevens aanbevolen het onderzoeksgebied (dijkzone) te onderwerpen aan een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een inventariserend booronderzoek. Deze boringen dienen uitgevoerd te worden conform protocol 4003 van de

kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie (KNA, versie 3.3).² Deze aanbeveling geldt voor dijksloten die buiten deze notitie vallen. In secties 4 en 5 vindt enkel ophoging plaats.

4 Bekende gegevens

De secties liggen in de Kogerpolder, Oostwouderpolder en Starnmeerpolder.

Kogerpolder

De Kogerpolder bestaat evenals de Oostwouderpolder zeer waarschijnlijk uit oud land. In de tweede helft van de 17e eeuw worden de eerste dijken aangelegd. Er zijn geen bekende vindplaatsen aanwezig.

Oostwouderpolder

In de Oostwouderpolder zijn vindplaatsen gevonden afkomstig uit de Romeinse periode. Deze zijn gelegen op het veen, dat binnen de Oostwouderpolder nog aanwezig is. De aanwezigheid van de dijken rondom deze polder was in eerste instantie niet bedoeld om het gebied droog te leggen maar vermoedelijk om afkalving van het gebied tegen te gaan en om te beschermen tegen hoog water. Rond 1300 zijn deze dijken in ieder geval aanwezig. De vorm van de Oostwouderpolder dateert uit 1637 toen de Markervaart werd gegraven.

Starnmeerpolder

In navolging van de inpoldering van de twee andere grote meren die aan het Schermereiland grenzen, De Schermer (1635) en De Beemster (1612), heeft men in 1643 De Starnmeer ingepolderd. Voordat de inpoldering van het meer gerealiseerd was, had het enige betekenis voor de visserij. Daarnaast was de Starnmeer van belang als onderdeel van de Schermerboezem en werd het meer druk bevaren door de scheepvaart tussen Alkmaar en Amsterdam. Er zijn geen bekende vindplaatsen aanwezig.

De beide secties zijn op de TMK uit 1850 in gebruik als dijk.

5 Gemeentelijk beleid

De twee secties liggen binnen de gemeente Castricum. Ze vallen binnen verwachtingszone 12 (water en overige meerbodems) oftewel beleidscategorie 5. Voor deze categorie geldt geen onderzoekseis (figuur 5).

² Tuinman, N., 2016: *Archeologisch bureauonderzoek Starnmeer, gemeente Alkmaar*, Hollandiareeks 586.

- Categorie 4 (verwachtingszone 2 t/m 7 en 9 t/m 11): onderzoekseis in plangebieden groter dan 500 m² en bodemingreep dieper dan 40 cm -mv
- Categorie 5 (verwachtingszone 12): geen onderzoekseis

Figuur 5 Uitsnede archeologische beleidskaart Castricum

6 Conclusie en advies

In sectie 4 zal het asfalt worden vernieuwd. Ook zal een puinpad worden aangevuld. In sectie 5 zal eveneens asfalt worden vernieuwd. Ook wordt plaatselijk de berm aangevuld en schommels en een bankje teruggeplaatst. Er zal door deze werkzaamheden geen ongestoorde grond worden geroerd. Secties 4 en 5 liggen in een zone waar door de gemeente geen archeologisch onderzoek wordt vereist.

Vanwege de beperkte bodemingrepen wordt geadviseerd geen nader archeologisch onderzoek uit te voeren naar secties 4 en 5.

Verantwoording

Titel	Archeologie Starnmeer, secties 4 en 5
Projectnummer	351260
Referentienummer	SWNL-0222285
Revisie	3
Datum	12 maart 2018

Auteur	Jitske Blom
E-mailadres	Jitske.Blom@sweco.nl

Gecontroleerd door	Jan Jaap Hekman
Paraaf gecontroleerd	

Goedgekeurd door	Wesley van Breda
Paraaf goedgekeurd	